

UJEDINJENE NACIJE

0024-1276-0024-1315-BCST/DISTRIBUCIJA

OPŠTA

A/47/666

S/24809

17. nov. 1992.

Original: engleski

GENERALNA SKUPŠTINA

Četrdeset sedma sjednica

Tačka dnevnog reda br. 97 (c)

SAVJET BEZBJEDNOSTI

Četrdeset sedma godina

PITANJA IZ OBLASTI LJUDSKIH PRAVA: STANJE LJUDSKIH PRAVA I
IZVJEŠTAJI POSEBNIH IZVJESTILACA I IZASLANIKA

Stanje ljudskih prava na teritoriji bivše Jugoslavije

Napomena generalnog sekretara

Generalni sekretar ima čast da članovima Generalne skupštine i Savjeta bezbjednosti dostavi izvještaj o stanju ljudskih prava na teritoriji bivše Jugoslavije koji je, u skladu sa paragrafom 15 Rezolucije komisije 1992/S-1/1 od 14. augusta 1992. i Odlukom Ekonomskog i socijalnog savjeta br. 1992./305 od 18. augusta 1992. (vidi aneks), pripremio specijalni izvjestilac Komisije za ljudska prava, g. Tadeusz Mazowiecki.

92-69704 3807e (E) 191192

221192

/...

221192

A/47/666
S/24809
17. nov. 1992.
Original: engleski
strana 27

Prijevod

otvoreno priznaju da su sankcije nametnute vlastima u Srbiji jer snose glavnu odgovornost zbog prijetnje međunarodnom miru i bezbjednosti na tom području.

95. Blokada informacija koja je postojala od početka neprijateljstava u bivšoj Jugoslaviji ima dalekosežne posljedice. Elektronski mediji pod kontrolom vlade i štampa uključeni su u kampanju jednostrane nacionalističke propagande. Službeni mediji nisu učinili ništa da se distanciraju od politike netolerancije pa su zato potpirivali plamen mržnje. Time, flagrantno krše uvriježeno pravilo međunarodnih normi ljudskih prava koje zabranjuje zagovaranje nacionalne, rasne ili vjerske mržnje koja potstiče na diskriminaciju, neprijateljstva ili nasilje. Treba podsjetiti da su u događajima koji su doveli do krvoprolića na tom području neutralne televizijske stanice poput *Jutela*, ušutkane i u Hrvatskoj i u Srbiji, dok su u drugim prigodama neki novinari otpušteni, a drugi su postavljeni na njihovo mjesto.

96. Primijećeno je da se činjenice često iskrivljuju, podaci falsificiraju, a zvjerstva ponekad izmišljaju ili namjerno razotkrivaju kako bi se doprinijelo atmosferi uzajamne mržnje. Mediji koriste uvredljive i pogrdne nazive. Aktivnosti različitih međunarodnih tijela iznose se u krivom svjetlu, a stvorena je atmosfera opsade. Demokratski nastrojena opozicija, političke stranke i pokreti za ljudska prava imaju veoma ograničen pristup televiziji i radiju, i malo mogućnosti da svoja stajališta obznane društvu u cijelosti.

97. Građanima Srbije uskraćene su efikasne metode koje demokratska društva koriste da bi utjecala na politiku svoje Vlade. Kao rezultat toga, veliki dio srpskog stanovništva je žrtva posljedica politike na koju ne može utjecati. To još jednom potvrđuje shvaćanje da je potpuno poštivanje ljudskih prava nemoguće bez demokratskog razvoja u društvu.

98. Stanje ljudskih prava u Srbiji, posebno razvoj političkih prava i sloboda, imaće veoma jak uticaj na situaciju u cijeloj regiji.

A. Kosovo

99. Od početka svog mandata, specijalni izvjestilac je iz različitih izvora u zemlji i izvan nje prikupio alarmantne izvještaje koji opisuju napetu situaciju na Kosovu, posebno što se tiče različitih oblika diskriminacije kojoj je izloženo većinsko albansko stanovništvo.

100. Jedan od većih tekućih problema na koje je skrenuta pažnja specijalnom izvjestiocu odnosi se na diskriminaciju Albanaca u radnim odnosima. Od kada je 5. jula 1990. srpska vlada preuzela upravu na Kosovu, hiljade albanskih radnika u upravi i javnim preduzećima otpuštene su, a mnoge su zamijenili radnici iz Srbije i Crne Gore. S tim u vezi specijalnom izvjestiocu je dostavljen *Službeni glasnik* Socijalističke Republike Srbije od 30. marta 1990. koji sadrži program uspostave mira, slobode, demokracije i prosperiteta u Autonomnoj pokrajini Kosovo. U paragrafu 17 operativnog plana tog programa stoji da radnike iz Srbije i Crne Gore treba smjesta poslati na Kosovo da

A/47/666
S/24809
17. nov. 1992.
Original: engleski
strana 28

Prijevod

zamijene albanske radnike štrajkače koji su nakon toga otpušteni. U istom paragrafu se poziva na proglašenje zakona koji će olakšati zapošljavanje srpskih i crnogorskih radnika na Kosovu.

101. Nakon toga je srpski parlament 26. jula 1990. donio zakon o radnim odnosima u "vanrednim okolnostima", na Kosovu koji je omogućio otpuštanja zasnovana na arbitrarnim kriterijima i, istovremeno, zapošljavanje Srba na radnim mjestima na Kosovu. Radnici albanske nacionalnosti morali su, da ne bi bili otpušteni ili prije nego što bi dobili posao, potpisati dokument u kojem potvrđuju da prihvataju političke i druge mjere koje su poduzele srpske vlasti na Kosovu. Prema mnogim primljenim izvještajima, oni koji su odbili nisu samo ostali bez posla, već su u brojnim slučajevima istjerani iz svojih stanova. Mnogi radnici su otpušteni jer su na poslu nastavili koristiti albanski jezik, a vlasti su naložile upotrebu srpskog jezika i ćiriličnog pisma u javnosti.

102. Treba napomenuti da je masovna diskriminacija protiv albanskih radnika na Kosovu u suprotnosti sa Konvencijom Međunarodne organizacije za rad (ILO) u pogledu zapošljavanja i zanimanja iz 1958. (br. 111), Konvencije u pogledu slobode udruživanja i zaštite prava na organizaciju iz 1948. (br. 87) i Konvencije o primjeni principa prava organizovanja i kolektivnog ugovora iz 1949. (br. 98) koje je Jugoslavija potpisala. Kancelarija Međunarodne organizacije za rad izvijestila je da su neki industrijski pogoni razmontirani i preseljeni u Srbiju. Tvornica tekstila "Kuzla" u Glogovcu /Gllgoc/ i građevinsko preduzeće "Put" zatvoreni su, a mehanizacija poslana u Srbiju. U Đakovici /Gjakove/ je telefonska centrala demontirana i otpremljena s Kosova, a na njeno mjesto nije postavljena nova.

103. Nadalje, Međunarodna organizacija za rad je posebnom izvjestiocu dostavila kopije sljedećih navoda koje je podnio Savez nezavisnih sindikata Kosova: (a) jugoslovenske vlasti su odbile odobriti molbu Sindikata za registraciju; (b) vlasti su odbile priznati Sindikat kao zainteresiranu stranku u procesu sklapanja kolektivnog ugovora; (c) mnogi radnici koji su članovi Sindikata i predstavnici Sindikata su zbog sudjelovanja u štrajku i odbijanja da budu članovi srpskog sindikata otpušteni. Nadležni organi Međunarodne organizacije za rad sada razmatraju te navode.

104. Preko 300.000 Albanaca odlučilo je napustiti Kosovo u toku posljednje tri godine, budući da nisu bili u mogućnosti da tamo ostvare egzistencijalni minimum. Mnogi posmatrači se plaše da su srpske vlasti na mnoge načine uzrokovale to preseljenje, te da će to postepeno promijeniti etničku strukturu Kosova.

105. Politika masovnog otpuštanja uticala je ina obrazovni sistem. S hiljadama nastavnika koji su otpušteni jer su odbili podučavati prema novom nastavnom programu koji je 1990. godine uvela Vlada Republike Srbije došlo je do toga da albanski đaci postepeno gube pristup obrazovnom sistemu. To ne utiče samo na osnovnoškolsko i srednješkolsko obrazovanje, već i na univerzitetsko. Procjenjuje se da nekih 400.000 djece na Kosovu već dvije godine ne ide u školu jer se mnogi roditelji ne slažu da im se djeca školuju u skladu sa srpskim nastavnim programom. Specijalni izvjestilac je

A/47/666
S/24809
17. nov. 1992.
Original: engleski
strana 29

Prijevod

obaviješten o tome da neki otpušteni albanski nastavnici privatno daju satove, ali da je u nekim slučajevima policija navodno spriječila čak da pohađaju te satove.

106. Albanske organizacije izvijestile su da više od 27.000 nastavnika nije od aprila 1992. primilo platu. Smatra se da je više od 800 univerzitetskih radnika otpušteno. Navodno, postoji još nekoliko osnovnih škola u kojima se nastava održava na albanskom, ali nijedna srednja škola ne podučava albanski jezik. Dana 12. oktobra 1992. desetine hiljada Albanaca demonstriralo je jedan sat u Prištini, kao i u drugim gradovima na Kosovu, tražeći da se u škole, umjesto nastavnog programa koji su nametnule srpske vlasti, ponovo uvede albanski nastavni program.

107. Sljedeći ozbiljan problem odnosi se na slobodu informiranja. Iako je srpska administracija obavijestila specijalnog izvjestioca da albanska zajednica ima više od 15 sati radio programa dnevno i da joj je dozvoljeno da objavljuje 15 časopisa na albanskom jeziku, Albanci izvještavaju o mnogo restriktivnijoj politici. Po njima se sada objavljuju samo četiri časopisa na albanskom, i to *Bujku* (5-6 brojeva sedmično), *Sukendija* i *Fjala* (oba svake sedmice), i *Zeri* (jednom sedmično). Razlog za postojeća ograničenja je i to što je ukupan sistem štampe i distribucije pod kontrolom vlade. Što se tiče radio programa na albanskom lideri albanske zajednice obavijestili su specijalnog izvjestioca da se dnevno emituje samo oko 15 minuta programa na albanskom koji se sastoji uglavnom od prijevoda srpskih vijesti. Međutim, povremeno, pogotovo tokom posjeta stranih delegacija, program na albanskom se produljuje.

108. Prema albanskim izvorima, 296 sudija otpušteno je bez obrazloženja, osim toga, na njihovo mjesto su imenovane srpske sudije. Osim tih arbitrarnih otpuštanja postoje i ozbiljne sumnje u vezi s nezavisnošću sudstva. Nadalje, albanski advokati imaju ograničeni pristup arhivu, što takođe predstavlja prijetnju nezavisnosti sudstva.

109. Organizacija *Amnesty International* nedavno je izvijestila da se na Okružnom sudu u Peći vodio postupak protiv 19 Albanaca optuženih za "udruživanje u svrhu neprijateljskog djelovanja" i "nepoštivanja teritorijalne cjelovitosti Jugoslavije" prema članovima 116 i 136 Krivičnog zakona Jugoslavije i oni su osuđeni na zatvorsku kaznu u rasponu od jedne do sedam godina. Vezano za te predmete izvješteno je o mnogim nepravilnostima, naročito u pogledu uloge advokata na suđenjima.

110. Obaviješteni smo i o navodnim brojnim mučenjima u policijskim stanicama, kao i o brutalnosti policije prema demonstrantima, studentima univerziteta i učenicima srednje škole. Najčešće navodeni oblik zlostavljanja sastoji se u premlaćivanjima gumenim palicama i kundacima pušaka. Pritužbe na počinitelje takvih zlostavljanja često su bez rezultata.

111. Specijalni izvjestilac za pitanja torture i medicinski ekspert koji su pratili delegaciju posjetili su opštinski zatvor u Prištini. U tom zatvoru zajedno se nalaze zatvorenici u pretpretresnom postupku i zatvorenici koji su osuđeni na kaznu do šest mjeseci zatvora. Saslušana su svjedočenja o jednom navodnom slučaju ozbiljnog

A/47/666
S/24809
17. nov. 1992.
Original: engleski
strana 30

Prijevod

zlostavljanja. Nakon što su proučili dosje, uključujući i zdravstvene podatke, došli su do zaključka da je malo vjerovatno da se navodno zlostavljanje dogodilo.

112. Oni su takođe obavili razgovor sa 25 svjedoka koji su u raznim gradovima na Kosovu bili žrtve policijske brutalnosti kada su 12. i 13. oktobra 1992., dok su demonstrirali protiv zatvaranja škola, nasilno rastjerani. Svi do jednog na tijelima imaju velike modrice, a ponekad ozbiljne rane, na primjer očiju. Rečeno je da su vlasti o planiranim demonstracijama bile obaviještene u propisanom roku od sedam dana, te da su, budući da nije bilo odgovora, demonstranti po zakonu imali legalnu dozvolu. Međutim, kada se svijet okupio policija je demonstrante masovno napala palicama, a da im nije dala uobičajena naređenja da se razidu. Veliki broj ljudi je bio teško ozlijeđen, a neki od njih su bili hospitalizirani; u jednom slučaju odsječeno je uho. Određeni broj onih koji su uhapšeni policija je zadržala u pritvoru usprkos njihovim ozljedama. Neki od onih koji su uhapšeni pušteni su nakon nekoliko sati, dok je drugima suđeno po kratkom postupku i izrečena im je kazna zatvora do 60 dana.

113. Takođe smo obaviješteni o tome da su albanski doktori navodno otpušteni iz bolnice u Prištini, i da su albanski pacijenti žrtve diskriminacije. Medicinski ekspert, zajedno sa drugim članovima delegacije, posjetio je odjele bolnice na kojima leže odrasli. Bolničko osoblje sa kojim su se susreli po svemu sudeći su bili Srbi. Međutim, među pacijentima je bilo pripadnika svih etničkih skupina, a na osnovu bolesničkih kartona moglo bi se zaključiti da je liječenje bilo primjereno. Albanski pacijenti rekli su članovima delegacije da su od bolnice dobili samo početne doze lijekova; sve daljnje doze članovi porodica morali su kupiti u albanskim apotekama i donijeti u bolnicu. Takve informacije potvrdilo je i bolničko osoblje, ali ostaje nejasno da li to važi za sve pacijente. Bolnički ljekari izvijestili su o značajnim, ali ne i očajničkim nestašicama lijekova - antibiotika, lijekova za kemoterapiju i slično, navodeći da se radi o posljedicama sankcija. Bolnički ljekari takođe su potvrdili da se albansko stanovništvo u prvom redu oslanja na privatne klinike i da su često primali hitne slučajeve koji su se pokazali prekompleksnim s obzirom na njihove ograničene mogućnosti. Delegaciji se činilo jasnim da na zdravstvenu zaštitu Prištini, kao i na druge aspekte političkog, društvenog i kulturnog života, utječe duboko nepovjerenje između albanskog stanovništva i srpskih vlasti.

114. Treba se nadati da će nedavna inicijativa premijera Savezne Republike Jugoslavije, g. Panića da se između Albanaca i Srba na Kosovu uspostavi dijalog proizvesti pozitivne rezultate. Na sastanku sa specijalnim izvjestiocem, premijer Panić je izrazio želju da zaustavi kršenja ljudskih prava i diskriminaciju protiv Albanaca. Takođe se složio sa prijedlogom specijalnog izvjestioca da mediji ne trebaju pojačavati napetosti na teritoriji bivše Jugoslavije. Međutim, grupe srpskih ekstremista koje su aktivne na Kosovu žestoko su se usprotivile pristupu premijera Panića. Iako kod većine vođa albanske manjine trenutno prevladava oprezan i strpljiv stav, postoji velika mogućnost da dođe do izbivanja nasilja, čije posljedice nije moguće predvidjeti. Veliki broj pripadnik jugoslovenskih snaga smješten je na Kosovu, a nedavne informacije ukazuju na to da je njihov broj u porastu.